

Słuchanie a płeć. Rekonesans badawczy na podstawie diagnozy uczniów szkół podstawowych

Listening and Gender: Research Reconnaissance Based on the Diagnosis of Primary School Students

Marta Chyb-Winnicka

Uniwersytet Opolski. Instytut Językoznawstwa
pl. Mikołaja Kopernika 11, 45-040 Opole, Polska
marta.chyb@uni.opole.pl
<https://orcid.org/0000-0002-8595-2603>

Abstract. The article aims to present a section of empirical research on students' auditory perception and, consequently, an attempt to determine whether gender influences the level of listening skills. The study was conducted among 210 fourth-grade students of primary schools in Opole (99 girls and 111 boys). The research tool was a teacher's (non-standardised) listening test in Polish as the native language, which was used to verify the mastery of selected perceptual skills. The test was based on a song and fragments of a radio show and an interview. The research shows that the effectiveness of auditory perception is not dependent on gender. There are no major differences between the listening levels of female and male students because, regardless of gender, the respondents achieved moderate results in the test.

Keywords: Polish as a native language; gender; listening; primary school; test of listening

Abstrakt. Celem artykułu jest prezentacja wycinka badań empirycznych nad percepcją słuchową uczniów, a co za tym idzie próba rozstrzygnięcia, czy płeć wpływa na poziom umiejętności słuchania. Badania przeprowadzono wśród 210 czwartoklasistów polskich szkół podstawowych

(99 dziewcząt i 111 chłopców). Narzędziem badawczym był nauczycielski (niestandardyzowany) test słuchania w języku polskim jako ojczystym, za pomocą którego weryfikowano opanowanie wybranych sprawności percepcyjnych. Test oparto na piosence oraz fragmentach audycji radiowej i wywiadu. Z przeprowadzonych badań wynika, że efektywność percepcji słuchowej nie jest uzależniona od płci. Nie ma większych różnic między poziomem słuchania uczennic i uczniów, ponieważ bez względu na płeć badani uzyskali umiarkowane wyniki w teście.

Słowa kluczowe: język polski jako ojczysty; płeć; słuchanie; szkoła podstawowa; test słuchania

WPROWADZENIE

Jednym ze stereotypów¹ funkcjonujących w życiu codziennym jest twierdzenie, że kobiety są lepszymi słuchaczami niż mężczyźni lub – w wersji bardziej kategorycznej – że mężczyźni nie umieją słuchać. W literaturze można odnaleźć wiele przykładów potwierdzających te opinie (McFadden 1998; Moir, Jessel 1993; Pease, Pease 2004; Royer 2019). Znaczący komunikacji interpersonalnej, powołując się przede wszystkim na badania przeprowadzone na gruncie amerykańskim, wykazują wiele różnic w procesie słuchania kobiet i mężczyzn. Najważniejsze z nich, z perspektywy procesów porozumiewania się, zestawiałam w tabeli 1.

Tabela 1. Różnice w słuchaniu ze względu na płeć

Różnice w słuchaniu		Płeć	
typ	przykład	kobiety	mężczyźni
Biologiczne	wrażliwość na dźwięki, ich rozróżnianie i identyfikowanie ich źródła	– wykazują lepszą zdolność słyszenia dźwięków mowy – odznaczają się wysoką wrażliwością na dźwięki, potrafią je kategoryzować – rozróżniają zmiany tonu głosu – bez problemu rozróżniają wysokie dźwięki – gorzej radzą sobie z identyfikacją źródła dźwięku	– gorzej słyszą dźwięki werbalne, lepiej odbierają dźwięki wydawane przez zwierzęta i przedmioty – nie są wrażliwi na dźwięki – z trudem rozróżniają zmiany tonu głosu – gorzej radzą sobie z rozróżnianiem wysokich dźwięków – mają zdolność określania źródła dźwięku dzięki lepiej rozwiniętej wyobraźni przestrzennej
	aktywność mózgu podczas słuchania wypowiedzi	– podczas słuchania mają aktywne dwie półkule mózgu, aktywność zauważalna jest w lewym i prawym płacie skroniowym	– podczas słuchania mają aktywną tylko jedną półkulę mózgu, wzmożoną aktywność można zauważyć w lewym płacie skroniowym

¹ Przyjmuję definicję słownikową stereotypu, zgodnie z którą jest to funkcjonujący w świadomości społecznej uproszczony i zabarwiony wartościująco obraz rzeczywistości (Słownik języka polskiego 2025).

Różnice w słuchaniu		Płeć	
typ	przykład	kobiety	mężczyźni
	podzielność uwagi	– są w stanie efektywnie słuchać dwóch rozmów/komunikatów jednocześnie	– efektywnie słuchają tylko jednej rozmowy, jednego komunikatu
Komunikacyjne	czas słuchania	[brak informacji]	– są w stanie słuchać kobiet przez około 6 minut, gdy poruszają one tematy życia codziennego
	reakcja na komunikaty	– lepiej odzwierciedlają swoje uczucia za pomocą mimiki, efektywniej reagują niewerbalnie na komunikaty – używają wykrzyknień, parafrazują usłyszane wypowiedzi lub powtarzają pojedyncze słowa	– nie reagują niewerbalnie na komunikaty lub robią to w sposób ograniczony, są mniej ekspresywni, jeśli chodzi o mimikę twarzy – rzadko używają wykrzyknień i korzystają z parafrazy, częściej wykorzystują pomruki, np. <i>hmm</i>

Źródło: opracowanie własne na podstawie: McFadden (1998); Moir, Jessel (1993: 29); Pease, Pease (2004: 49–50, 60–95, 114); Royer (2019: 23–26).

Autorzy wybranych publikacji (McFadden 1998; Moir, Jessel 1993; Pease, Pease 2004; Royer 2019), próbując uzasadnić tezę o wyższym poziomie umiejętności słuchania kobiet od mężczyzn, powołują się na różnice biologiczne i komunikacyjne między obiema płciami² (zob. tabela 1). Z tych pierwszych wynika, że kobiety mają lepszą zdolność odbioru dźwięków mowy i ich przetwarzania, natomiast z tych drugich można wywnioskować, że kobiety mniej niż mężczyźni reagują na komunikaty. Wydaje się jednak, że ani jedna przesłanka zestawiona w tabeli 1 nie może posłużyć do potwierdzenia tezy, że to kobiety są lepszymi słuchaczami od mężczyzn. Według badaczy (McFadden 1998; Moir, Jessel 1993; Pease, Pease 2004; Royer 2019) istnieją różnice w procesie słuchania uzależnione od płci, ale nie wiadomo, czy rozbieżności te mają wpływ na jego efektywność, a nawet jeśli, to jak duży jest ten wpływ. Trudność w rozstrzygnięciu tej kwestii wynika również z braku precyzji terminologicznej. Żaden z przywołanych autorów nie stara się zdefiniować pojęcia umiejętności słuchania, a więc nie wiadomo, czy przez tzw. lepsze słuchanie (a może raczej chodzi o wyższy poziom tej umiejętności) należy rozumieć słuchanie uważniejsze, aktywniejsze pod względem nadawanych komunikatów zwrotnych, czy może pełniejsze w odniesieniu do rozumienia wypowiedzi.

Na gruncie naukowym nie zaprzecza się istnieniu różnic w procesie słuchania między kobietami a mężczyznami. Rozbieżności zauważalne są w: realizowanych celach słuchania (Booth-Butterfield 1984); selekcji informacji i ich hierarchizacji

² W artykule poruszam problem jedynie płci biologicznej. Nie wchodzę w rozważania dotyczące płci kulturowej czy psychologicznej.

(Canary, Hause 1993); obieranych stylach słuchania (Johnston, Weaver, Watson, Barker 2000); czułości (wrażliwości) narządu słuchu (McFadden 1998); sposobach koncentracji uwagi i przetwarzania poznawczego (Philips, Lowe, Lurito, Dziedzic, Mathews 2001; Wolfgramm, Suter, Göksel 2016); typach słuchania w miejscu pracy (Welch, Mickelson 2013). Jak twierdzi Joseph T. Lurito, to, że przetwarzanie wypowiedzi różni się między kobietami a mężczyznami, nie oznacza, iż wydajność słuchania którejkolwiek z płci jest większa (Indiana University 2000). Również badania przeprowadzone nad efektywnością słuchania nie potwierdzają tezy o wyższym poziomie umiejętności słuchania kobiet od mężczyzn³ (por. Bacon 1992; Bagheri, Karami 2014; Feyten 1991; Rossiter 1972).

Pytanie o różnice w efektywności słuchania między obiema płciami jest istotne nie tylko w kontekście komunikacji interpersonalnej, lecz także edukacyjnym. W polskiej szkole na lekcjach dominują metody podające oparte na słowie – uczeń postawiony w roli odbiorcy, słuchając nauczyciela, przyswaja treści z różnych przedmiotów. Co prawda odbiór materiału nauczania może być wspierany różnego typu bodźcami (audio)wizualnymi, np. mapą, prezentacją, projekcją filmu, ale to słuch jest dominującym kanałem percepcji. Pojawia się zatem pytanie, czy w kontekście edukacyjnym umiejętność słuchania związana jest z płcią, a co za tym idzie czy uczniowie mają równe szanse w osiągnięciu sukcesów edukacyjnych⁴, jeżeli wiedza i umiejętności nabywane są na zajęciach przede wszystkim za pośrednictwem słuchu. Celem niniejszego artykułu jest próba rozstrzygnięcia, czy płeć wpływa na poziom badanej kompetencji.

METODOLOGIA BADAŃ

Badania nad umiejętnością słuchania⁵ przeprowadzono wśród uczniów ośmiu polskich szkół podstawowych. Służył temu test słuchania w języku

³ Nguyen Minh Trang (2022: 12–13), dokonawszy przeglądu badań nad umiejętnością słuchania kobiet i mężczyzn, doszedł do wniosku, że według niektórych badaczy to mężczyźni są lepszymi słuchaczami niż kobiety.

⁴ Zagadnieniem związku płci z osiągnięciami szkolnymi zajmuje się edukacja zróżnicowana ze względu na płeć (zob. więcej na ten temat: Forsthuber, Horvath, Motiejunaite 2010; Instytut Badań Edukacyjnych 2024; Koniewski, Mazelniak 2017; Turska 2011).

⁵ W niniejszym artykule odwołuję się do badań, których całościowe wyniki zostały opublikowane w formie monografii (Chyb-Winnicka 2023). Do tej pory jednak nie uwzględniono w nich determinantu płci. Jest to pierwsze opracowanie, w którym zanalizowano część uzyskanych wyników ze względu na to kryterium. Z powodu ograniczonej objętości artykułu oraz jego tematyki poddaję analizie i prezentuję w tekście wyłącznie fragment uzyskanych danych – omawiam tylko wyniki czwartoklasistów (uczniów dopiero rozpoczynających naukę na drugim etapie kształcenia). Zrezygnowałam z analizy zadań, które okazały się błędne oraz tych, które

polskim jako ojczystym, składający się z trzech części: pierwsza oparta była na piosence popularnej, druga na audycji radiowej, trzecia zaś na wywiadzie, a więc na gatunkach przynależnych do różnych sytuacji komunikacyjnych. Zdecydowano się na wykorzystanie następujących tekstów:

- piosenki Pauliny Przybyśz *Nie bój się chcieć* (Disney Polska 2017): w utworze poruszono problem potrzeby spełniania marzeń oraz odwagi w realizacji własnych celów;
- fragmentów audycji radiowej *Mali naukowcy* (Polskie Radio 2025): tekst miał na celu wytłumaczenie uczniom istoty i działania wieży ciśnień;
- trzech fragmentów wywiadu z Markiem Kamińskim (Zielona Sowa 2015a, 2015b, 2015c): w rozmowie podróżnik opowiada o wpływie książek na jego życie i o wyprawach, które odbył.

Zdecydowano się na te trzy gatunki, ponieważ chciano zweryfikować, w jaki sposób uczniowie radzą sobie ze słuchaniem odmiennych tekstów w zróżnicowanych sytuacjach komunikacyjnych: za pomocą piosenki sprawdzano rozumienie gatunku bliskiego uczniowi⁶; audycja radiowa przypominała nauczycielski wykład, ponieważ uczeń postawiony był w roli odbiorcy dłuższego tekstu monologicznego o charakterze popularnonaukowym; słuchając wywiadu, badani mieli do czynienia z żywą interakcją, tj. wypowiedziami naturalnymi, a nie typu studyjnego.

Aby rozwiązać zadania testowe (zob. tabela A1), uczniowie słuchali każdego tekstu raz⁷. W ten sposób próbowano zbliżyć sytuację testową do naturalnych warunków komunikacyjnych (w tym lekcyjnych), w których wypowiedzi słucha się przeważnie jednokrotnie w tempie niezależnym od odbiorcy (wyjątkiem są teksty zdigitalizowane).

Uznano, że grupę badawczą stanowić będą czwartoklasiści⁸. Uczniowie ci dopiero rozpoczynają naukę na drugim etapie kształcenia i niewiele mają doświadczeń edukacyjnych, dlatego przyjęto, że nie będą one wpływały na uzyskane wyniki badań⁹. Planowano poddać testowaniu 200 uczniów z klas IV. Tak się

weryfikowały umiejętność słuchania w połączeniu z innymi sprawnościami. W ten sposób swoje rozważania prowadzam wyłącznie do receptywnego wymiaru badanej kompetencji.

⁶ Potwierdzają to badania nad częstotliwością słuchania muzyki (Rosario González de Rivas 2010).

⁷ Uczniowie najpierw zapoznali się z poleceniami i treścią zadań, następnie słuchali tekstu, a w dalszej kolejności rozwiązywali zadania testowe.

⁸ Nie zbierano szczegółowych informacji o rozkładzie próby (np. dokładnych danych demograficznych), ponieważ nie było to istotne dla prowadzonych badań.

⁹ Uznano, że czwartoklasiści rzadziej mają do czynienia z metodami podającymi opartymi na słowie niż np. ósmoklasiści, którzy są przyzwyczajeni do brania udziału w lekcjach prowadzonych metodą podawczą, a więc w ciągu całego cyklu kształcenia najprawdopodobniej nauczyli

jednak nie stało. Poszczególne części testu zostały rozwiązane przez następującą liczbę badanych:

- część I: 210 (99 uczennic i 111 uczniów);
- część II: 209 (101 uczennic i 108 uczniów);
- część III: 190 (92 uczennice i 98 uczniów).

Udział uczennic i uczniów w każdej części testu był w miarę proporcjonalny. Średnio współczynnik dziewcząt do chłopców wynosił 48–52%.

Aby odpowiedzieć na pytanie badawcze, tj. czy płeć wpływa na umiejętność słuchania, przeanalizowano odpowiedzi czwartoklasistów udzielone w ramach 14 zadań testowych, weryfikujących opanowanie ośmiu wybranych sprawności cząstkowych, które składają się na słuchanie w języku polskim jako ojczystym – po cztery odnoszące się do poziomu globalnego i lokalnego tekstu¹⁰. Postanowiono zdiagnozować te sprawności, które moim zdaniem warunkują efektywne słuchanie wybranych do badań gatunków i tekstów. Były to:

- poziom globalny:
 - rozumienie przesłania tekstu (1 zadanie),
 - rozumienie intencji tekstu (3),
 - rozpoznawanie dominanty treściowej (1),
 - identyfikacja odbiorcy tekstu (1);
- poziom lokalny:
 - rozumienie informacji sparafrazowanych (3),
 - rozumienie metafor (2),
 - formułowanie wniosków na podstawie usłyszanych informacji (1),
 - selekcja usłyszanych informacji (2).

Większość sprawności była badana za pomocą jednego zadania testowego, z tym że opanowanie rozumienia intencji tekstu i informacji sparafrazowanych sprawdzano w każdej części testu, a rozumienie metafor i selekcję informacji weryfikowano w odniesieniu do dwóch gatunków. Wynika to z tego, że sprawności te uznano za elementarne oraz stwierdzono, że dobrze by było sprawdzić, w jaki sposób uczniowie radzą sobie z nimi w kontakcie z różnego typu tekstami.

Łącznie analizie poddano odpowiedzi uczniowskie udzielone w ramach 14 zadań testowych dostosowanych do wieku i możliwości poznawczych badanych¹¹:

się korzystania ze strategii ułatwiających słuchową percepcję tekstów mówionych. Przyjęto, że analiza wyników uczniów klas IV pozwoli udzielić miarodajnej odpowiedzi na pytanie, czy płeć wpływa na poziom umiejętności słuchania.

¹⁰ Por. przypis 5.

¹¹ Uważam, że teksty wybrane do badań (a także skorelowane z nimi zadania) zostały dostosowane do możliwości poznawczych czwartoklasistów ze względu na bliską im tematykę wypowiedzi, ukształtowanie językowe (proste konstrukcje składniowe, przewagę słownictwa ogólne-

12 zamkniętych (9 wielokrotnego wyboru i 3 typu prawda–fałsz) oraz 2 otwarte krótkiej odpowiedzi¹². Cztery zadania skorelowane były z piosenką, 6 – z audycją radiową (przyjęto, że jest to gatunek najbliższy nauczycielskiemu wykładowi, dlatego więcej zadań może odnosić się do tego typu tekstu) i 4 – z wywiadem. Każde zadanie było punktowane systemem 0–1: jeżeli uczeń poprawnie je rozwiązał, otrzymywał punkt i tym samym uznawano, że opanował badaną sprawność.

Aby uczniowie nie stracili zainteresowania tekstami i mogli w jak największym stopniu skupić się na słuchaniu nagrań i rozwiązywaniu skorelowanych z nimi zadań, każda część testu (oparta na innym gatunku) wypełniana była przez badanych w innym dniu¹³. Ponadto słuchane nagrania były krótkie, trwały od 3 do 5 minut, a czas potrzebny na rozwiązanie zadań testowych (zob. tabela A1) nie przekraczał 15 minut.

W analizie materiału badawczego podaję procent prawidłowych odpowiedzi udzielonych przez badanych. Jeśli sprawność była testowana przez więcej niż jedno zadanie, wynik prezentowany na wykresach jest uśredniony¹⁴. W interpretacji danych procentowych korzystam z założeń Bolesława Niemierki (1999) odnośnie do trudności zadania testowego i stopnia opanowania weryfikowanych kompetencji. Treść zadań testowych, klucz odpowiedzi i szczegółowe wyniki badań znajdują się w aneksie (zob. tabela A1).

W niniejszym artykule uzyskane wyniki badań prezentuję i interpretuję tylko w sposób ogólny. Ze względu na ograniczoną objętość opracowania nie mam na celu szczegółowej analizy uczniowskich odpowiedzi¹⁵. Zdobyte informacje na temat osiągnięć czwartoklasistów mają przede wszystkim posłużyć do rozstrzygnięcia, czy płeć ma wpływ na poziom umiejętności słuchania.

Należy wyraźnie zaznaczyć, że uzyskane wyniki badań trzeba traktować wyłącznie jako hipotezę wymagającą ponownego sprawdzenia, ponieważ testy słuchania nie podlegały standaryzacji, lecz przypominały narzędzia nauczycielskie

go nad abstrakcyjnym, przewagę słownictwa znanego uczniom nad nieznanym, dominację stylu neutralnego, obecność zwrotów do odbiorcy, a także krótki czas nagrań (od 3 do 5 minut).

¹² Większość z nich miała charakter zamknięty, ponieważ zadania tego typu nie aktywizują innych sprawności komunikacyjnych. Zdaję sobie sprawę, że techniki zamknięte nie są w pełni obiektywne, np. umożliwiają odgadnięcie poprawnej odpowiedzi.

¹³ Testowanie zostało przeprowadzone przez nauczycieli zatrudnionych w szkołach w trakcie lekcji, nie musieli to być poloniści. Tylko w jednej szkole przeprowadziłam test osobiście wśród uczniów jednej klasy IV, aby sprawdzić, czy zadania są jasne dla uczniów i czy test nie sprawia problemów organizacyjnych – jest funkcjonalny.

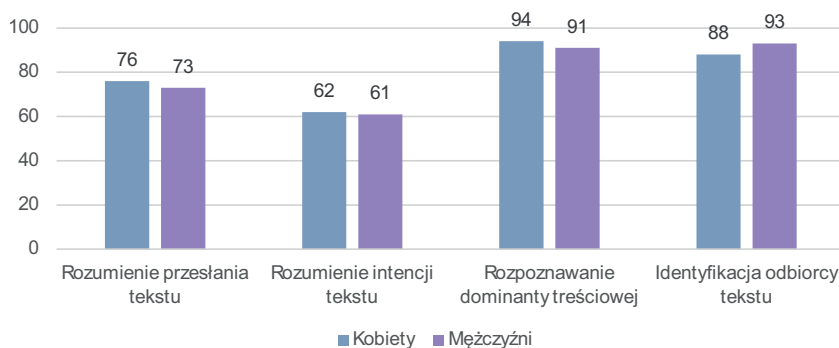
¹⁴ W aneksie można odnaleźć informację o wynikach poszczególnych zadań testowych (zob. tabela A1).

¹⁵ Choć niewątpliwie wzbogaciłoby to prowadzone rozważania.

opracowywane na potrzeby lekcyjne¹⁶ – obejmowały małą grupę badawczą oraz sprawdzały opanowanie tylko kilku arbitralnie wybranych sprawności częściowych za pomocą niewielu zadań. Ponadto słuchanie to bardzo złożona umiejętność, warunkowana kompetencjami mentalno-poznawczymi, a więc znacznie utrudnione jest jej pełne i obiektywne zbadanie.

WYNIKI BADAŃ

Z przeprowadzonych badań wynika, że obie płcie osiągnęły zbliżone wyniki w zadaniach sprawdzających słuchanie wybranych gatunków na poziomie globalnym (zob. rysunek 1).

Rysunek 1. Wyniki uczniów w zakresie sprawności percepcyjnej (%) – poziom globalny tekstu

Źródło: opracowanie własne.

Z rysunku 1 wynika, że zarówno czwartoklasistki, jak i czwartoklasiści bardzo dobrze radzą sobie z identyfikacją odbiorcy słuchanego tekstu, większego problemu nie sprawia im rozumienie przesłania wypowiedzi oraz rozpoznawanie jej dominanty treściowej, a ponad połowa uczennic i uczniów jest w stanie zrozumieć intencję tekstu. Wszelkie różnice zauważalne między wynikami badanych są na tyle małe, że mieszczą się w granicach błędu statystycznego, wydają się zatem nieistotne. Na podstawie uśrednionych wyników badań można przyjąć, że uczniowie w zakresie słuchania globalnego uzyskali wysokie wyniki (zob. tabela 2).

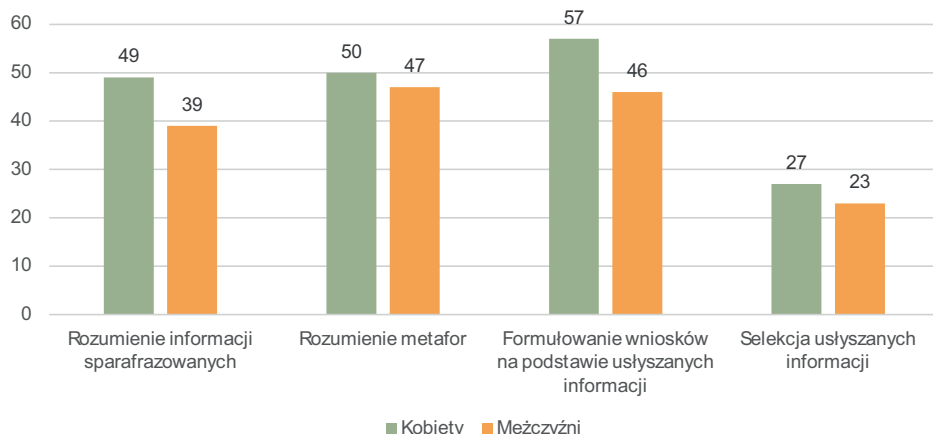
¹⁶ Opracowany na potrzeby badań test słuchania przypominał powszednie, nieformalne narzędzie pomiaru dydaktycznego, tj. test nauczycielski. W związku z tym nie uniknięto błędów w konstrukcji narzędzia badawczego.

Tabela 2. Średnie wyniki uczniów (%) – poziom globalny tekstu

	Płeć	
	kobiety	mężczyźni
Średni wynik ogólny i poziom opanowania badanych sprawności	80 (wysoki)	80 (wysoki)

Źródło: opracowanie własne.

Większe różnice w słuchaniu wypowiedzi między uczennicami a uczniami zauważalne są w ramach rozumienia wybranych tekstów na poziomie lokalnym (zob. rysunek 2). Zadania testowe weryfikujące szczegółowe rozumienie badanych gatunków nie okazały się tak łatwe dla uczniów jak te sprawdzające słuchanie na poziomie globalnym (zob. rysunek 1).

Rysunek 2. Wyniki uczniów w zakresie sprawności percepcyjnej (%) – poziom lokalny tekstu

Źródło: opracowanie własne.

Można przyjąć, że uczennice i uczniowie w stopniu umiarkowanym radzą sobie z rozumieniem informacji sparafrazowanych, rozumieniem metafor oraz wyciąganiem wniosków na podstawie usłyszanych przesłanek, natomiast trudna jest dla badanych selekcja usłyszanych informacji (zob. rysunek 2). Wydaje się jednak, że poziom słuchania lokalnego nie jest uzależniony od płci – dziewczęta i chłopcy uzyskali podobne wyniki. Co prawda zauważalne są różnice w obrębie każdej badanej sprawności, przy czym największe w przypadku rozumienia informacji sparafrazowanych (różnica 10%) oraz formułowania wniosków (różnica 11%), wydaje się jednak, że są to wciąż małe dysproporcje, niepozwalające jednoznacznie stwierdzić, że to kobiety lepiej niż mężczyźni radzą sobie z tymi

sprawnościami¹⁷. Uogólniając, wydaje się, że badani w umiarkowanie niskim¹⁸ stopniu opanowali umiejętność słuchania na poziomie lokalnym (zob. tabela 3).

Tabela 3. Średnie wyniki uczniów (%) – poziom lokalny tekstu

	Płeć	
	kobiety	mężczyźni
Średni wynik ogólny i poziom opanowania badanych sprawności	46 (umiarkowanie niski)	39 (umiarkowanie niski)

Źródło: opracowanie własne.

Po uśrednieniu wyników uczennic i uczniów w obrębie każdej badanej sprawności można dojść do wniosku, że nie ma większych różnic między poziomem umiejętności słuchania czwartoklasistek i czwartoklasistów (zob. tabela 4).

Tabela 4. Średnie wyniki uczniów (%) – poziom lokalny i globalny tekstu

	Płeć	
	kobiety	mężczyźni
Średni wynik ogólny i poziom opanowania badanych sprawności	60 (umiarkowany)	60 (umiarkowany)

Źródło: opracowanie własne.

Zarówno dziewczęta, jak i chłopcy osiągnęli umiarkowane wyniki w teście. Różnica wynosząca 3 punkty procentowe pomiędzy średnimi wynikami uczennic i uczniów jest niewielka i mieści się w granicach błędu statystycznego.

Jeżeli chodzi o umiejętność słuchania odmiennych gatunków wypowiedzi, to również różnice między osiągnięciami obu płci są nieznaczne (zob. tabela 5).

¹⁷ Aby móc jednoznacznie stwierdzić, że dziewczęta lepiej niż chłopcy radzą sobie z rozumieniem informacji sparafrazowanych i z wyciąganiem wniosków na podstawie usłysanych przesłanek, należałoby przeprowadzić ponowne testowanie na liczniejszej próbie badawczej przy użyciu ulepszanego testu słuchania, składającego się z większej liczby zadań sprawdzających opanowanie tych sprawności. Organizacja powtórnego badania tego typu wydaje się istotna, ponieważ uczennice w każdym zadaniu sprawdzającym rozumienie informacji sparafrazowanych uzyskały wyższy wynik niż uczniowie (zob. tabela A1).

¹⁸ Co prawda w założeniach Niemierko (1999) nie ma takiego poziomu jak umiarkowanie niski, ale uznaję, że w przeprowadzonych badaniach zasadne jest jego zastosowanie. Zakres wyników wskazujących na niski stopień opanowania badanych sprawności jest bardzo szeroki, obejmuje osiągnięcia między 20% a 49% (tamże). Wydaje się zatem, że wyniki uczniów w granicach 40% nie są tak samo niskie jak te wynoszące ponad 20%, dlatego uznaję je za umiarkowanie niskie.

Tabela 5. Średnie wyniki uczniów (%) – wybrane gatunki wypowiedzi

	Płeć		Gatunek
	kobiety	mężczyźni	
Średni wynik ogólny i poziom opanowania badanych sprawności	62 (umiarkowany)	56 (umiarkowany)	piosenka
	63 (umiarkowany)	58 (umiarkowany)	audycja radiowa
	45 (umiarkowanie niski)	44 (umiarkowanie niski)	wywiad

Źródło: opracowanie własne.

Dziewczęta trochę lepiej poradziły sobie z każdym słuchanym gatunkiem. W zadaniach skorelowanych z piosenką uzyskały wynik wyższy o 6% niż chłopcy, w zadaniach odnoszących się do audycji radiowej – wyższy o 5%, a wywiadu – wyższy jedynie o 1%, a więc różnice te mogą mieścić się w granicach błędu statystycznego. Bez względu na płeć badani czwartoklasiści lepiej poradzi sobie z piosenką i audycją radiową niż z wywiadem. Może to wynikać z ukształtowania językowo-komunikacyjnego badanych gatunków – rozumienie piosenki jest wspierane rytmem, muzyką, powtarzanym refrenem, natomiast słuchanie naturalnej wypowiedzi tworzonej *ad hoc* wydaje się utrudnione, zwłaszcza że wymowa Marka Kamińskiego udzielającego wywiadu słuchanego przez uczniów jest daleka od wzorcowej¹⁹. Różnice w osiągnięciach czwartoklasistów w zakresie każdego wybranego gatunku są niewielkie, wszystkie wskazują na umiarkowane opanowanie umiejętności słuchania przez osoby badane. Wydaje się zatem, że nie tylko płeć, lecz także gatunek nie ma większego związku z poziomem badanej kompetencji.

WNIOSKI

Z uzyskanych danych można wyciągnąć następujące wnioski:

1. Najprawdopodobniej płeć nie ma wpływu na poziom umiejętności słuchania polskich uczennic i uczniów. Co prawda pojawiły się różnice w szczegółowych i średnich wynikach osób badanych, ale są one na tyle małe, że nie pozwalają jednoznacznie potwierdzić tezy o „lepszem” słuchaniu kobiet niż mężczyzn.

¹⁹ Słuchany przez uczniów wywiad był jedynym tekstem w pełni autentycznym, nie typu studyjnego. Istotne wydawało się sprawdzenie, w jaki sposób uczniowie sobie radzą ze słuchaniem w naturalnych warunkach komunikacyjnych, w których percepcja tekstów nie przebiega bez utrudnień.

2. Słuchanie różnych gatunków również nie jest uzależnione od płci. Czwartoklasistki i czwartoklasiści na podobnym poziomie (umiarkowanym) radzą sobie z percepcją piosenki, audycji radiowej i wywiadu.
3. Badani, bez względu na płeć, lepiej słuchają na poziomie globalnym niż lokalnym. Najprawdopodobniej wynika to z istoty słuchania. Słuchanie lokalne jest skomplikowaną umiejętnością, gdyż wymaga od słuchacza m.in. skupienia uwagi na szczegółowych informacjach, ich hierarchizacji, selekcji i zapamiętania. Ponadto zadania testowe nie sprawdzały rozumienia dosłownego wypowiedzi, lecz interpretacyjnego, a jego efektywność uzależniona jest od wysokich kompetencji poznawczych.
4. Blisko połowa osób badanych nie opanowała w stopniu wystarczającym sprawności z poziomu lokalnego tekstów mówionych, co może uniemożliwiać uczniom efektywny udział w lekcjach oraz pozaszkolnych sytuacjach komunikacyjnych.
5. Statystyczny uczeń słabo sobie radzi z selekcją informacji²⁰, a więc nie ma na tyle rozwiniętych kompetencji poznawczych²¹, aby efektywnie słuchać, a być może też uczyć się.
6. Na wszystkich lekcjach w szkole podstawowej, nie tylko języka polskiego jako ojczystego, powinno się poświęcać czas na doskonalenie umiejętności słuchania²² w celu przygotowania uczniów do nauki na wyższym poziomie kształcenia oraz do efektywnej komunikacji z drugim człowiekiem.

ZAKOŃCZENIE

Mimo że potocznie uważa się, iż to kobiety słuchają lepiej od mężczyzn (tego typu informacje można również odnaleźć w literaturze), w nauce do tej pory tego nie potwierdzono. Zaprezentowane wyniki badań nad umiejętnością słuchania w języku polskim jako ojczystym, które zostały przeprowadzone wśród czwartoklasistów, również przeczą temu stereotypowi. Najprawdopodobniej płeć nie ma wpływu na poziom umiejętności słuchania, a więc uczennice i uczniowie

²⁰ Selekcja informacji jest najistotniejszą sprawnością warunkującą słuchanie, ponieważ ma ono charakter selektywny (por. Jorasz 1999).

²¹ Niski poziom kompetencji poznawczych to tylko jedna z możliwych przyczyn umiarkowanych wyników uczniów. Mogą one być również konsekwencją braku pracy nad umiejętnością słuchania w szkole lub jej nieefektywnego kształcenia (zob. więcej na ten temat: Chyb-Winnicka 2023).

²² Warto zaznaczyć, że poziom umiejętności słuchania uzależniony jest nie tylko – jak twierdzą Larry Barker i Kittie Watson (2000) – od predyspozycji biologicznych i socjalizacji społeczno-kulturowej, lecz także od wielu złożonych kompetencji mentalno-poznawczych. Wydaje się, że to właśnie one powinny być szczególnie rozwijane w szkole.

dysponują równymi szansami, jeśli chodzi o odbiór informacji drogą słuchową. Hipotezę tę należałoby jednak potwierdzić, przeprowadzając ponowne badania wśród liczniejszej grupy badawczej przy użyciu ulepszanego testu.

BIBLIOGRAFIA

- Bacon, S.M. (1992). The Relationship between Gender, Comprehension, Processing Strategies, and Cognitive and Affective Response in Foreign Language Listening. *Modern Language Journal*, 76(2), 160–178. DOI: 10.1111/j.1540-4781.1992.tb01096.x.
- Bagheri, M., Karami, S. (2014). The Effect of Explicit Teaching of Listening Strategies and Gender on EFL Learners' IELTS Performance. *Journal of Language Teaching and Research*, 5(6), 1387–1392. DOI: 10.4304/jltr.5.6.1387-1392.
- Barker, L., Watson, K. (2000). *Listen Up: At Home, at Work, in Relationships. How to Harness the Power of Effective Listening*. New York: St. Martin's Griffin.
- Booth-Butterfield, M. (1984). She Hears... He Hears. What They Hear and Why. *Personnel Journal*, 63(5), 36–42.
- Canary, D.J., Hause, K.S. (1993). Is There Any Reason to Research Sex Differences in Communication? *Communication Quarterly*, 41(2), 129–144. DOI: 10.1080/01463379309369874.
- Chyb-Winnicka, M. (2023). *Efektywne słuchanie w języku polskim jako ojczystym – diagnoza i profilaktyka*. Opole: Wydawnictwo UO.
- Disney Polska (2017). *Paulina Przybysz – Nie bój się chcieć (Disney & Fundacja Kultury Bez Barrier)*. <https://www.youtube.com/watch?v=krTkCFsPJtQ&feature=youtu.be>
- Feyten, C. (1991). The Power of Listening Ability: An Overlooked Dimension in Language Acquisition. *Modern Language Journal*, 75(2), 173–180. DOI: 10.1111/j.1540-4781.1991.tb05348.x.
- Forsthuber, B., Horvath, A., Motiejunaite, A. (2010). *Różnice w wynikach nauczania a płeć uczniów. Obecna sytuacja i działania podejmowane w Europie*. Warszawa: Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.
- Indiana University (2000). *Men Do Hear – But Differently Than Women, Brain Images Show*. <https://www.sciencedaily.com/releases/2000/11/001129075326.htm>
- Instytut Badań Edukacyjnych (2024). *Różnice edukacyjne a płeć uczniów*. https://www.youtube.com/watch?v=uF_UwJhEZU
- Johnston, M.K., Weaver, J.B., Watson, K.W., Barker, L.B. (2000). Listening Styles: Biological or Psychological Differences. *International Journal of Listening*, 14(1), 32–46. DOI: 10.1080/10904018.2000.10499034.
- Joras, U. (1999). *Selektywność układu słuchowego*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.
- Koniewski, M., Mazelniak, R. (2017). Razem czy osobno? Przegląd badań nad edukacją różnicowaną ze względu na płeć. *Edukacja*, (3), 20–36.
- McFadden, D. (1998). Sex Differences in the Auditory System. *Developmental Neuropsychology*, 14(2–3), 261–298. DOI: 10.1080/87565649809540712.

- Minh Trang, N. (2022). Gender Differences in Listening: Research Perspectives. *Indian Journal of Language Linguistic*, 3(3), 12–24. DOI: 10.54392/ijll2233.
- Moir, A., Jessel, D. (1993). *Płeć mózgu. O prawdziwej różnicy między mężczyzną a kobietą*. Warszawa: PIW.
- Niemierko, B. (1999). *Pomiar wyników kształcenia*. Warszawa: WSiP.
- Pease, A., Pease, B. (2004). *Dlaczego mężczyźni nie słuchają, a kobiety nie umieją czytać map*. Poznań: Dom Wydawniczy Rebis.
- Phillips, M.D., Lowe, M.J., Lurito, J.T., Dzemidzic, M., Mathews, V.P. (2001). Temporal Lobe Activation Demonstrates Sex-based Differences during Passive Listening. *Radiology*, 220(1), 202–207. DOI: 10.1148/radiology.220.1.r01j134202.
- Polskie Radio (2025). *Mali naukowcy*. <https://www.polskieradio.pl/18/4568>
- Rosario González de Rivas, M. (2010). *Wpływ muzyki, tekstów piosenek i teledysków na dzieci i młodzież*. <https://podyplomie.pl/publish/system/articles/pdfarticles/000/012/364/original/20-27.pdf?1473251600>
- Rossiter, C.M. (1972). Sex of the Speaker, Sex of the Listener, and Listening Comprehension. *Journal of Communication*, 22(1), 64–69. DOI: 10.1111/j.1460-2466.1972.tb00132.x.
- Royer, F. (2019). *Dlaczego mężczyźni, dlaczego kobiety tak robią*. Warszawa: Wydawnictwo Amber.
- Słownik języka polskiego (2025). *Stereotyp*. <https://sjp.pwn.pl/sjp/stereotyp;2576254.html>
- Turska, D. (2011). *Specyfika uczenia się dziewcząt i chłopców*. https://ore.edu.pl/wp-content/uploads/phocadownload/POKL_IP2/specyfika-uczenia-si-dziewcz-t-i-chopcw_prof_d_turska_wyk.pdf
- Welch, A., Mickelson, W.T. (2013). A Listening Competence Comparison of Working Professionals. *International Journal of Listening*, 27(2), 85–99. DOI: 10.1080/10904018.2013.783344.
- Wolfgramm, C., Suter, N., Göksel, E. (2016). Examining the Role of Concentration, Vocabulary and Self-concept in Listening and Reading Comprehension. *International Journal of Listening*, 30(1–2), 25–46. DOI: 10.1080/10904018.2015.1065746.
- Zielona Sowa (2015a). *Marek Kamiński – Co skłoniło Pana do podróżowania?* <https://www.youtube.com/watch?v=JTkQEFL0atQ&feature=youtu.be>
- Zielona Sowa (2015b). *Marek Kamiński – Jak zachęcić do podróżowania?* <https://www.youtube.com/watch?v=Fqjsn8evGYc&feature=youtu.be>
- Zielona Sowa (2015c). *Marek Kamiński – Jaka była Pana najtrudniejsza podróż życia?* <https://www.youtube.com/watch?v=Sp7aPEInlI4&feature=youtu.be>

ANEKS

Tabela A1. Plan testu, klucz odpowiedzi, szczegółowe wyniki uczniów*

Poziom rozumienia	Sprawność	Część testu	Treść zadania testowego	Płeć/wynik (%)	
				K	M
Globalny	Rozumienie przesłania tekstu	I	1. Zaznacz prawidłową odpowiedź. W piosence jest mowa o tym, że: a) nie można bać się marzeń i trzeba je ostrożnie spełniać b) nie można bać się marzeń i trzeba je odważnie spełniać c) można bać się marzeń, ale trzeba je odważnie spełniać d) można bać się marzeń, więc trzeba je ostrożnie spełniać	76	73
	Rozumienie intencji tekstu	I	2. Zaznacz prawidłową odpowiedź. W piosence Paulina Przybysz: a) nakłania innych do odważnych zmian w życiu b) pokazuje innym, jak bardzo jest szczęśliwa c) opisuje, jak wygląda prawdziwe życie d) chce żyć jak do tej pory	72	66
		II	3. Zaznacz prawidłową odpowiedź. Z audycji radiowej dowiadujemy się: a) co trzeba zrobić, gdy zabraknie wody b) gdzie jest jedyna wieża ciśnień w Polsce c) jak działa wieża ciśnień d) jak wybudować wieżę ciśnień	82	75
		III	4. Zaznacz prawidłową odpowiedź. W wywiadzie Marek Kamiński: a) opowiada o zawodzie podróżnika b) opowiada o swoich podróżach c) wyjaśnia, dlaczego warto podróżować d) zachęca słuchaczy do podróżowania	33	43
	Rozpoznawanie dominanty treściowej	II	5. Zaznacz prawidłową odpowiedź. W tekście audycji radiowej przeważają: a) informacje o wieży ciśnień b) opinie zachęcające do przyjazdu do Wrocławia c) rady dla słuchaczy audycji radiowej d) informacje o uczuciach Magistra Sprężynki	94	91

Poziom rozumienia	Sprawność	Część testu	Treść zadania testowego	Płeć/wynik (%)	
				K	M
Lokalny	Identyfikacja odbiorcy tekstu	II	6. Zaznacz prawidłową odpowiedź. Magister Sprężynka kieruje swoją opowieść do: a) naukowców słuchających audycji b) dzieci słuchających audycji c) dorosłych słuchających audycji d) wszystkich słuchaczy radia	88	93
	Rozumienie informacji sparafrazowanych	I	7. Zaznacz, czy podane zdania są zgodne z tekstem (prawda), czy nie (fałsz). Według piosenkarki: 1. Ważne jest to, co myślą inni ludzie [F] 2. Najważniejsze w życiu jest to, co się dopiero wydarzy [P] 3. Nie warto w życiu ryzykować [F] 4. Ludzie nie mają problemów w życiu [F] 5. Strach może przeszkadzać człowiekowi w spełnianiu marzeń [P]	53	42
		II	8. Zaznacz, czy podane zdania są zgodne z tekstem (prawda), czy nie (fałsz). 1. Wieża ciśnień podoba się Magistrowi Sprężynce [P] 2. Wieże ciśnień znajdują się tylko w kilku miastach w Polsce [F] 3. Wieże ciśnień można łatwo zauważyć [P] 4. Bez prądu wieże ciśnień nie działają [P]	50	34
		III	9. Zaznacz cztery informacje, o których mowa w wywiadzie. 1. Podróżowanie jest tym, o czym Marek Kamiński marzył za dziecka 2. Książki nie miały wpływu na Marka Kamińskiego 3. Życie Marka Kamińskiego jest takie samo, jak w czytanych przez niego książkach 4. W najtrudniejszych podróżach Marka Kamińskiego brały udział młode osoby 5. Lęk o życie Jaśka i Poli utrudniał Markowi Kamińskiemu podróżowanie 6. Dorośli powinni zachęcić młodszych do podróżowania 7. Marek Kamiński stara się, aby jego córka pokochała podróże	45	41

Poziom rozumienia	Sprawność	Część testu	Treść zadania testowego	Płeć/wynik (%)	
				K	M
Lokalny	Rozumienie metafor	I	10. Zaznacz prawidłową odpowiedź. Zdanie <i>Uciekam stąd, w nudy mgłę nie chcę żyć!</i> oznacza, że piosenkarka chce: a) zmienić miejsce zamieszkania b) zorganizować wesołą zabawę c) zmienić swoje życie d) żyć tylko marzeniami	46	43
		III	11. Wybierz znaczenie, w jakim użyte zostały podkreślone wyrazy w podanych zdaniach. 1. <i>Podróżowanie jest moim <u>przeznaczeniem</u></i> a) moim kaprysem b) moim wyborem 2. <i>To był chyba taki najtrudniejszy <u>ciężar</u>, który dane mi było nieść podczas wypraw</i> a) przedmiot, który wiele waży b) to, co jest trudne do zniesienia	53	51
	Formułowanie wniosków na podstawie usłyszanych informacji	II	12. O której wieży ciśnień opowiada Magister Sprężynka? Wybierz odpowiednią fotografię. Uzasadnij swoją odpowiedź. [Fotografia (link) 2, za poprawne uzasadnienie uznawano wszystkie odpowiedzi, w których uczniowie przywoływali zgodnie z tekstem informacje o wyglądzie wieży i/lub jej cechach szczególnych] Źródła fotografii: https://www.mosina.pl/blizej-nieba-nadziemne-atrakcje-wokol-poznania-1 ; https://sprzedajemy.pl/wieza-cisnien-centrum-wroclawia-dla-konesera-3-1b8e55-nr6172597 ; http://www.okiemmiszy.pl/2016/05/park-jerzmanowskich-2	57	46
	Selekcja usłyszanych informacji	II	13. Odpowiedz na poniższe pytania**. 1. Do czego służy wieża ciśnień? [do wyrównywania poziomu wody] 2. W jakiej sytuacji strażacy mogą skorzystać z wieży ciśnień? [gdy zabraknie prądu]	5	6

Poziom rozumienia	Sprawność	Część testu	Treść zadania testowego	Płeć/wynik (%)	
				K	M
Lokalny	Selekcja usłyszanych informacji	III	14. Zaznacz prawidłową odpowiedź. Jaką rolę w życiu człowieka odgrywają książki według Marka Kamińskiego? a) poszerzają wiedzę b) spełniają marzenia c) odkrywają zainteresowania d) pomagają zdobyć zawód	48	40

* Prawidłowe odpowiedzi zaznaczono pogrubieniem lub zapisano je w nawiasie kwadratowym.

** Zadanie okazało się bardzo trudne dla badanych. Aby otrzymać punkt, należało udzielić dwóch poprawnych odpowiedzi. Większość badanych nie umiała odpowiedzieć na pierwsze pytanie, dlatego nie uzyskali punktu. Uczniowie, bez względu na płeć, udzielali odpowiedzi niezgodnych z tekstem: albo mylili informacje, albo wymyślali własne. Odpowiedź na pytanie, do czego służy wieża ciśnień, wydaje się na tyle istotna, że całą audycję poświęcono właśnie wieży ciśnień – jej celem było wytłumaczenie odbiorcom, do czego ona służy. Prowadzący audycję – Magister Sprężynka – zrealizował ten cel za pomocą nie tylko bezpośredniego przedstawienia funkcji wieży, lecz także eksperymentu wyjaśniającego sposób jej funkcjonowania. Okazało się jednak, że o ile czwartoklasiści wiedzą, o czym była audycja (zob. zadanie 3), o tyle nie potrafili odpowiedzieć na zasadnicze pytanie: Do czego ta wieża służy? Można więc mieć duże wątpliwości, w jaki sposób uczniowie radzą sobie na lekcjach, skoro nie potrafili wyselekcjonować najważniejszej (z perspektywy celu audycji) informacji.

Źródło: opracowanie własne.